

↳ Kiss
László

Merülés

(Acsai
Roland:
Hajnali kút.
L'Harmattan,
2011)

A 2008-ban megjelent *Két ég satujában* verseit idéző erőteljes, mégis finom, allegorikus képpel nyit Acsai Roland legutóbbi, a sorban immár ötödik könyve. A *Hajnali kút* 2011-ben látott napvilágot a L'Harmattan gondozásában, s ellentétben a *Két ég satujában* lappföldi élményeivel, Norvégiába kalauzolja el olvasóját. Ugyanakkor, mondhatni természetesen, mégsem ellentétben vele, hiszen a két kötet két világa sokszor egynek tetszik: észak,

hideg tavak, gyönyörű embertelenség – a Természet személyesen. Ugyanakkor, mondhatni természetesen, csupán látszólag Norvégiába, hisz a versekben megszólaló lírai alany szövegbe írt mindenkori útja voltaképp önmagába, benső világába vezet, ahogy az az előző könyvben sem volt másképp.

Az említett nyitóvers, a kurziváltan szedett kötetcímadó *Hajnali kút* elkülönül a könyv három ciklusba osztott költeményeitől, amolyan felvezető szöveg, sűrítményvers, mely nem csupán a kötet természeti környezetének néhány fontos elemét villantja fel, de a verseskönyv főbb szereplői is fölbukkannak benne. A *Hajnali kút* három versszakból álló tíz sor, rímtelen, neki-nekilődülön időmértékes verselésű, nem szabályos szótagszámú vers. Ennek az izgalmas formai következetlenségnek ellentmond a szöveg csiszolt szerkezete, a négy-négy-kettő osztású sor-számozás, az egyébként a kötet egészében megfigyelhető sor eleji nagybetű alkalmazása, az utolsó strófát alkotó két sor egyforma szótagszáma – különösen azonban az ebben a kétsoros versszakban végleges formát nyerő kristálytisza kép. A vers

tájéleírásal kezdődik, a *Hajnali kút* tehát a tájlíra típusába sorolható. A látványt szöveggé formáló versbeszélő az első versszakban idilli világot rajzol meg, melyet objektívan, magától eltartva ábrázol. Messziről, fentről, a távolból indulunk: „Domb tetején, / Hullámzó, sárga füvek közt / Elrejtve / Van egy kis kút.” Hogy a szimbólumot sejtető kis kút éppen „elrejtve” van ebben a szemrevételezett tájban, a lírai én bizonyos beavatottságáról árulkodik, amit a következő, gyerekrajzszerűen szürreális metaforával élő strófa birtokos személyjele igazol: „Kezeink, e furcsa, ötlábú / Lovak / Ott isznak minden / Hajnalban –”. A távolba mutató határozószó ugyan még az előző versszak nézőpontját képviseli, a közelre mutató névmás és a többes szám első személy használata, azaz a „másik” megjelenése a személyesség irányába mozdítja a szöveget, a hangsúlyozott távlatosság miatt azonban a két minőség, a két világ, az itt és az ott még inkább együvé tartozik. A versszakvégi gondolatjel egyfelől a konvencionálisan a kezdetet, elindulást szimbolizáló hajnal grammatikai nyomatékosítása, másfelől a harmadik strófának, vagyis a vers zárlatának, csattanójának, a „rejtély” megoldásának látványos előkészítése: „Lányom feje búbján / A be nem nőtt kutacs.” Bár a közlés szenvtelensége az első strófa objektív látásmódjára emlékeztet, az ebben a versszakban is hangsúlyos birtokos személyjel, az egyes szám alkalmazása tapinthatóan közel hozza a „verstárgyat” az olvasóhoz, kirajzolva egy a domb tetejétől a bizalmasan közvetlen érintésig húzó ívet, a személytelen objektivitástól a többes számon keresztül az egyesig, miközben a vers a fejbúb-dombtető, továbbá a kutacs-kút párhuzamot is kialakítja – s miként az utolsó versszak első sora a búbról, az első versszak elsője pedig a tetőről beszél, az utolsó strófa második, azaz záró sora úgy említi a kutacsot, ahogy az első strófa utolsója a kis kutat. A Wikipédia szócikke a kutacsról pedig mintha a szöveg tartalmi-szerkezeti összetettségéről is árulkodna: „a csecsemő koponyájának puha alkotórésze a koponyavarratok találkozhelyén.” A *Hajnali kút*, e jó levegőjű tíz sor köré szerveződik Acsai Roland ötödik kötetének további huszonhat verse.

Ha a nyitóverset a könyv jellegadójaként olvassuk, talán nem túlzás azt állítani, hogy a *Hajnali kút* darabjai ugyan szorosán kötődnek ahhoz az egzotikus környezethez, elragadóan mesés tájhoz, ami Norvégia, ám minél előrébb jutunk, minél mélyebbre hatolunk a könyv magas színvonalon megalkotott szövegvilágában, egyre inkább egy család életszakaszának egyes fejezetei nyílnak meg előttünk, s az ő látásuk, világ- és önrítésük válik hangsúlyossá. Amennyire korszerűtlennek hangozhatott fentebb a tájlíra terminus, annyira korszerű családi líra Acsai Roland verseskönyve. Az előző kötet, a *Két ég satujában* levezető verseiben egyre többször bukkan fel a magzat, a megfogant élet képe, mintha az utazás, melyet a lírai alanynak keresztelt költő párja társaságában északon tett, a születendő gyermekkel elérte volna célját. Ez a pár, a feleség, és ez a gyermek, a kislány a *Hajnali kút* fő szereplőivé válnak. A *Két ég satujában* három versében már elhangzik a név, Veráé, mindjárt a kötet elején, azután többnyire „feleségem” alakban vagy megszólítottként szerepel, s

van, hogy gyöngéd szakrális utalás jelzi otlétét, a *Tizenkettedik hét* című versben: „Miattad világosodik / A tó az ablak előtt, // Ez a Veronika-kendő, / Melybe az ég / Törölte arcát”. A *Hajnali kút* azonban nem csupán ábrázolja őt és a gyermeket, de amennyire lehetséges, megszólaltatja, beszélgeti is. Jelenlétük annak ellenére intenzívebb, hogy Vera neve csupán egy ajánlásban szerepel, s a kislányé is mindössze kétszer hangzik el, ugyanabban a versben. De figyelnek egymásra, az élmények átélése és feldolgozása mostantól természetesen hármas közös feladata és munkája: az előző kötet szerelemre találását a mostani könyv egymásra találása váltja fel. A *Szélangyal* két strófája erről a magukra ismerésről ad számot, az árnyék tükrének sötétjét és az ápolat környezet idilli képét egyszerre mutatva – ami a sorhosszúságot illeti, játékos-ironikus önreflexióval: „Árnyékainkat nézem / A gondosan nyírt fűvön: // Két hosszabb, és közöttük / Egy rövidebb.” A *Tollas mérleg* szöveg a szövegben eljárása pedig a világot még egész valójában érző és értelmező gyermeket „idézi”, közvetlenül édesanyja, közvetve édesapja tolmácsolásában: „»Ami nekünk fenséges, Zsófinak / Természetes« – mondja a feleségem.” Nem szükséges a nevek lehetséges jelentését érteni (Vera – amennyiben görög eredet: „győzelmet hozó”, ha latin: „igaz”; Zsófi – görög eredet: „bölc”), hogy a Tóth Árpád 1918-as, a *Nyugalomban* megjelent fordításában idézendő Keats-vers részlete jusson eszünkbe, amelyben ugyanazt, de legalábbis nagyon hasonlót „zeng” a görög váza, mint a művészi formát öltött skandináv táj annak, aki nézi, s benne magát keresi, és ami a *Hajnali kút* egészére igaz: „»Igaz szépség s szép igazság! – sohse / Áhítsatok mást, nincs föbb bölcsesség!«...” A kötet egyik csúcsa az a *Két tenger* című párvers, a feleséghez írott óda, amely mindkét változatában a „viharos tenger” képére épül, s amelynek egyikében tenger az anya, akiből a megszülető gyermek partra evez („Viharos tenger voltál –”), másik darabjában pedig „mentőöv” az újszülött, akit édesanyja szorít magához: „Viharos tengeren hánykolódtál –”. A *teljes kör* ez, ahogy a kötet záró ciklusának címe mondja. A családi líra fogalma felől értelmezhető az is, hogy a *Hajnali kút* borítója Acsai Varga Veronika, a szerző felesége, alkotótársa festményének felhasználásával készült, aki a *Két ég satujában* kötetet is illusztrálta. Bár a *Hajnali kút*ban nincsenek illusztrációk, nincs folyamatos párbeszéd szövegek és grafikák idomított festmények között, a borítón látható „erdőkirály” hatása, valamint a versek lenyűgöző metaforikussága miatt az olvasónak végig az az érzése, mintha a ritkán szedett karcsú kötet kitöltetlen helyeiről is képek néznének vissza rá – egész „a látomásig”. A *Szıklák legelője* című vers, kommentár nélkül: „Lányom bőrének villogó / Hófoltja a hegy hófoltjai között. // A gerincen tajtékos hátú szıklák legelnek, / És az örökkévalóságon kérődznek. // A látvány örvénye lehúzza a látomásig. / Fekete bikák, zöld fűvön.”

Finn szavak, sőt egyéb idegen (angol, francia) szófordulatok közbeékelésével már a *Két ég satujában* kísérletet tett arra, hogy érzékletesebbé tegye, amennyire csak lehet, közel hozza azt a sokszínű közeget, amelyből versei származnak: az *Egy keimjärvi tornácon* teret jelölő címével, a karácsonyi *Joulu* az ünnep

motívuma köré épül, az *Orava* pedig találkozás egy „bozontos farkú” mókussal. A *Hajnali kút* minimalista nyelvi struktúrái, rövid, szellősen tördelt szövegei, hófehér lapjai közé is minduntalan beszivárog a skandináv nyelvi-kulturális anyag. Marifora, a cikluscímbe emelt Dale-templom, Sognefjord, Jostedalstrypa, Björk, mi több, Wittgenstein, mind olyan elem, amely azon túl, hogy hitelessé teszi a környezetet és a megszólalást benne, mintha megbontaná a természet teremtette harmóniát és nyugalmat, idegen hangzásuk a magyar nyelvi térben akár berzenkedést is kiválthat az olvasóból. A *Hajnali kútnak* nem tesz rosszat, hogy nem hagyja leülepedni az idilli vagy annak gondolt tájélményt. Viszont nem csupán arról van szó, hogy különös alakzatok is kirajzolódnak a tájban, s kísérteties képek és legendák kísérik útján a vándort: „Trollok köpofái grimaszolnak / Le ránk a sziklafalakról” – *Tollas mérleg*; a „hidegvérű sziklák” voltaképpen „óriásteknősök” – *Hidegvérű sziklák*; a tó „egy kislányról kapta a nevét, / Magányos túlélőjéről a pestisnek” – *Gleccsertő*; *Jostedalstrypa*. Acsai Roland ugyanis továbbmegy – meglepő módon két versben is megjelennek a háború, valamint a vele járó félelem képei, alakzatai. Az első ciklus egy versének fémmadarai még csak rémületet okoznak a nyugalomhoz szokott vidéknek: „Váratlanul mennydörgő / Robaj rázza meg a völgyet.”, így az egyik strófa, hogy aztán a következőképp fejeződjék be a vers: „Feleségem kiszalad az udvarra. / Egymás között a hangot, mintha // Egyikük sem akarná elnyelni, / Iszonyodva dobálják a hegyek. (*Vadászrepülő*); a *Molden* című versben azonban a markáns természetmetaforák már valósággal beleégetik a szemlélőbe a pusztítás és pusztulás gondolatát: „Toboz hullik lábunk elé: / Elhajított kézigránát. // Fenyőmag repeszek / Fúródnak a szívbe.” Acsai Roland harmadik verseskönyve, a 2005-ben megjelent *Alagút napok* színe vitathatatlanul a sötét volt, már a borító is, a versek hangulata a megszólaló komorságát, depresszióját tükrözte, s ugyan az imént idézett két vers messze áll ettől, kötetbeli jelenlétük, a militáris elem föltűnése, a háborúra, ölésre tett utalások elgondolkodtatók.

A *teljes kör*, mondja a harmadik ciklus címe. Ezt a teljes kört járja be a nyírfává átalakuló halászsas, és a halászsassá változó nyírfá az első ciklusban („Zsákmányával – önmagával – / Karmai közt visszarepül.”), s a Zsófi megmutatta barázdabillegető sem titkolozik: „Egyik serpenyőjében a fény, / Másikban a sötétség.” (*Tollas mérleg*). Erről a teljes körről gondolkodik el egy találttárgy-versben a neves filozófus („A tóban tükröződő vizesések / Kitartóan zuhognak az ég felé.” – *Wittgenstein naplójából*), s ennek a természetbe vetettségnek a személyiségformáló hatását érti meg az *En vagyok a tó* beszélője is: „Nem a lányom hasonlít rám, / Az én arcom tükrözi az ő vonásait.”

„Megérkezünk”, hangzik a könyv legutolsó sora. S ezt – pedig korábban észbe véstük, „hogy a szívárvány nem ér véget / A sziklák, a víznél, folytatódik bennük is” (*A teljes kör*) – hajlamosak vagyunk elhinni.